

Mielivallan mielivaltaisuus

Akseli Virtanen: Biopoliittisen talouden kritiikki. Tutkijaliitto, Polemos-sarja, Helsinki 2006. 277 s.

Mielivalta on tietokapitalismin organisaatiomuoto. Se vastaa uuteen rikkauksien tuotannon malliin, jonka keskiössä on työ subjektiviteettina eli ihminen persoonana. Akseli Virtasen väitöstutkimus jatkaa Tutkijaliiton julkaisuja uudesta työstä. Marxiin viittaava nimi kumartaa marxilaiselle teorialle mutta myös perää sen uudelleen luentaa tietokapitalismin puitteissa. Kuten Tutkijaliiton Polemos-sarja ylipääntään, työ on samalla poleeminen haaste aikalaiskeskustelulle ja tutkijapiireille.

Biopoliittisen talouden kritiikki koostuu kolmesta osasta. Luku ”Biovalta ja talous” tarkastelee Foucault’n pohjalta modernin talouden syntyä siirtymänä järjestykseen, jossa elämä valjastetaan sellaisenaan tuotannon palvelukseen. Luku on tutkimuksellisesti systemaattisin ja tarjoaa vasta hiljattain englanniksi käännettyine lähteineen tarkentavaa materiaalia biovallan teemasta. Luvussa Foucault tulee esiin, ei yksinäisenä nerona, vaan osana keskustelukenttää, joka haastoi käsityksen tuotannon sijoittumisesta määrättyihin paikkoihin.

Luku ”Teoria, tai mikä on moneus?” tarkastelee johtamista Louis Hjelmslevin kaksoisartikulaation

mallilla, jota Felix Guattari vei sittemmin eteenpäin. Luvun johtopäätöksenä on moderni kapitalismi järjestyksenä, jossa organisoimista tulee ihmismoneuden jatkuvaa modulaatiota. Luvun voi lukea haasteena kulttuurintutkimuksessa vallalla olevalle (jälki-)saussurelaiselle semiotiikalle. Merkityksellisyiden tuottamista käsitellään yhteiskunnallisena kontrollina.

Luku ”Biopoliittinen talous” lähtee liikkeelle luennalla Deleuzen ja Guattarin *Anti-Oidipuksesta*, josta se etenee tarkastelemaan Marxin *Vuosien 1857–1858 Taloudellisenä käsikirjoituksissa* (ns. *Grundrisse*) esiintyvää *general intellectin* eli yleisen älyn tai ymmärryksen käsitettä. Esiin tulee koko paletti relevanttia uuden työn käsitteistöä. Hankaluutena on käsitteiden välisen dynamiikan jääminen vähäisemmälle kehittelylle. Luku ja tutkimus päättyvät moneuden määritelmään.

Elämän astuminen historiaan

Virtasen Foucault-luenta tarkastelee, kuinka feodaalinen suvereeniteettiyhteiskunta (kuolemalla uhkaaminen) muuttui moderniin tultaessa biovallan yhteiskunnaksi, joka otti tehtäväkseen elämistä huolehtimisen, siihen panostamisen ja sen voimien lisäämisen

valtion sisäisten voimien kasvattamisena. Kuningaskunta oli kuninkaan ruumiin jatketta, jonka hallintaa miellettiin perheen hallitsemiseksi. Siirtymä biovallan aikaan tapahtui yhtä aikaa väestön käsitteen ja väestön sisäisten prosessien hallinnan keinojen syntyamisen kanssa.

Elämä astuu arvonmuodostuksen piiriin yhtäältä yksilölliseen ruumiiseen kohdistuvien tekniikoiden (kuri), toisaalta koko väestöä koskevien prosessien säätely muodossa (biovalta): ”(...) talous ottaa nyt kohteekseen väestön hyvinvoinnin, sen olosuhteiden parantamisen, terveyden ja elinvoiman nostamisen, mutta toisaalta saavuttaakseen tavoitteensa sen täytyy puuttua itse väestöön: sen keinoista tulee immanentteja väestölle (s. 91).”

Poliittinen taloustiede syntyy juuri tästä varallisuuden ja väestön sisäisten suhteiden havaitsemisesta. Sen toimintatapaa luonnehtii mikrotason valtamuodostelmien syntyminen. Kun taloudelliset prosessit sijoittuvat koko väestön tasolle, katoaa mahdollisuus tietää niiden kokonaisuutta. On pyrittävä tuotannon välttämättömyksien yksityiskohtaiseen analyysiin, mutta on myös delegoitava toimivaltaa yksittäisten tehtaiden ja työnanta-

ijen tasolle. Poliittinen taloustiede on siten biopoliittista taloustiedettä; sen kohteena on elävän ruumiin organisointi kapitalistisen tavara-tuotannon tarpeisiin.

Välitysten kriisi

Ruumiillisuus sinänsä on kykyä tehdä ”mitä tahansa”, kuten Marxin mukaan työvoima on yleinen kategoria, josta ei voida johtaa suoraan mitä se tekee. Kapitalismin ongelma on työvoiman organisointi määräytyksi tehtäviksi ja tavaravälitteisiksi suhteiksi. Virtasen mukaan tämä välityksen järjestelmä on tänään kriisissä, sillä tietokapitalismin puitteissa työn ja pääoman suhde muuttuu yhteismitattomaksi.

Jos keskeinen tuotantovoima on tänään ihminen sellaisenaan, hänen kehittyvä persoonallisuutensa ja kykynsä tuottaa uutta tietoa, ei arvonmuodostusta voida rajata erilleen yleisestä yhteiskunnallisesta toiminnasta. Jos tieto on yhteisöresurssi, ja persoonallisuus kehittyy koko elämän ajassa, ei tuotantoa voida rationalisoida kuten tavaratuotanto ja suorittava työ voitiin järjestää yksilöityjen funktioiden kokonaisuuksiksi. Arvonmuodostuksen paikaksi määrittyy jatkuva modulaatio sellaisenaan. Teollisen tehtaan sijasta tuotanto sijoittuu nyt yhteiskunnalliseen tehtaaseen.

Samalla kun kehitys kyseenalaistaa Marxin palkkatyökeskeiset luennat, se tekee Marxin uu-

della tavalla ajankohtaiseksi. Keskiöön nousee *general intellectin* käsite, jonka seurauksena ”tuotannon ja rikkauten peruspilarina” ei enää olekaan ihmisen tekemä välitön työ (luonnonaineksen muokkaus, esineiden tuotanto) eikä edes työhön käytetty aika (työaika), vaan ’sosiaalisen kanssakäymisen voimat, ’ihmisaivojen yleinen kehitys’ tai ’yksilön yhteiskunnallinen kehitys’ kokonaisuudessaan” (s. 226), kuten Virtanen Marxiin viittaillen tiivistää.

Historian viekkaus piilee nyt siinä, että samalla kun pääoma mobilisoi *general intellectin* tuotannon välittömäksi tekijäksi, se myös siirtää oman tuhonsa siemenen. Arvonlisäyksen dynamiikka ei voi toimia kuin rajoitetun työajan puitteissa. Niinpä biopoliittinen talous on kapitalismin jatkumista ilman perusteita. Työaika pysyy yllä mitattavaksi, vaikkei se ole enää tuotantoyksikkö. Suhde muuttuu mielivaltaiseksi.

Mielivallan mielivalta

Virtanen tarkoittaa mielivallalla kirjaimellisesti valtaa, jonka toimintatavat saavat jatkuvasti muuttuvia perusteita. Se pyrkii vastaamaan tietokapitalismin paradoksaaliseen tehtävään, jossa tuotannon on ”luovien voimavarojen” ja ”muutospotentiaalien” nimissä annettava tilaa moneudelle mutta myös valjastettava sen uhkaava levottomuus, epävarmuus, kasvot-

tomuus ja luokittelemattomuus – sanalla sanoen hirviömäisyys.

Siinä missä modernit institutiot kohtaavat rajoittuneisuutensa yrittäessään luokitella moneutta, mielivallan käytännöt kohtaavat vastustajansa sen omalla maaperällä. Mielivalta organisoii moneutta mielialojen ja ajattelutapojen tasolla. Se luo ”oikeaa asennetta” tai etiikkaa, jonka välityksellä ihmiset rajoittavat itse omaa itseilmaisuaan ja kanavoivat sen ”yleisen mielipiteen” hyväksymiin uomiin. Mielivalta on ympäristöllistä valtaa, joka ei kohdistu kehenkään erityisesti mutta voi kohdistua tilannekohtaisesti keneen tahansa ja miten tahansa.

Mielivallan teema resonoi epäilemättä monien aikalaiskokemukseen, mutta mitenkään helppo käsitteellinen avaus se ei ole. Sitä olisi kannattanut havainnollistaa konkreettisin esimerkein ja se olisi voinut toimia vahvemmin tutkimuksen loppua kokoavana teemanä. Havainnollista materiaalia olisi löytynyt helposti vaikkapa tietotyön mekasta, yliopistolta, joka on viime vuosina kunnostautunut varsinaisena mielivallan kokeiluareenana. Kaikki tietävät työaikaa, palkkausta ja laatua koskevien mitareiden mielivaltaisuuden, mutta kummasti niillä kyetään ohjaamaan elämää.

Jukka Peltokoski

